DISSERTATIO SOLENNIS MEDICA, DE TEMPORIBUS ANNI INSALUBRIBUS,

Quam

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

DN. PHILIPPO WILHELMO,

SERENISSIMO BORUSSIÆ PRINCIPE ET MARCHIONE BRANDENBURGICO,

PRÆSIDE

DN. FRIDERICO HOFFMANNO,

Conſiliario & Profeſſore Regio,

PRO GRADU DOCTORIS

d. Septembr. a. MDCCV.

Publico eruditorum examini ſubmittit

ALBERTUS HENRICUS GRÆTZ,

Deſsâ-Anhaltinus.

HALAE MAGDEBURGICAE,

Typis ZEITLERIANIS.

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA, DE
TEMPORIBUS ANNI INSALUBRIBUS.

PROOEMIUM.

PRæclara ſunt quæ tradit *Hippocrates de Humoribus §. VII.* qualia ſunt tempora tales ſunt morbi conſtitutiones, ex ipſis, ſi tempora tempeſtive & ordinate ſe habuerint, morbos judicatu faciles faciunt, ſi vero variaverit tempus ſimiles & diſſimiles erunt morbi, qui in hoc tempore oriuntur. Confirmat hoc ſapientiſſimum dictum ipſa experientia, veritatum medicarum optima parens. Nam ſingulis fere annis peculiares & certi in ſcenam producuntur morbi, qui aliis temporibus ſilent nec amplius ſunt conſpicui. Communiter tales morbos medici appellare ſolent epidemicos, populariter graſſantes, & hi certe hujus

ſunt naturæ, ut maximam ſtragem edere, & plurimam partem hominum occidere ſoleant. Cauſam horum morborum rectisſime venerandus noſter ſenex rejicit in anni tempora, quæ prout conſtitutionem ſuam naturalem ſervant, vel ab ea diſcedunt, ſanum corpus ſervant vel ægrotum efficiunt, variasq; ægritudines producunt. Operæ hinc pretium erit, medicum inquirere, qui nam anni ſalubres vel inſalubres ſint, ſive quinam morbi ex hac vel illa anni temporum conſtitutione ſint orituri, & quibusnam ſubjectis iſti ſint infenſi? Certe magna exiſtimatio ex ſolida hujus rei tractatione medico magnumque incrementum medicinæ accedere poterit. Quid enim præclarius atque eximius excogitari poteſt, quam ex præcedentibus anni temporibus futuros morbos prædicere? Mirifice hæc res certitudinem artis noſtræ, nec non rationalis medicinæ mechanica & phyſica fundamenta ſtabiliora & firmiora reddit. Suſcepi itaque id negotiü ſecundum ductum & mentem D. Præſidis præſenti in diſſertatione inaugurali & ſub favore atque clementia Numinis benignisſimi clarisſime oſtendam, quæ nam anni tempora ſalubritatem vel inſalubritatem generi humano indicent & qua ratione præcavere morbos atque incommoda futura quisque posſit.

§. I. Ve-

§. I.

VEriſſime prodidit *Hippocrates Lib. de Natura §. 18. Morbos partim ex diætis, partim ex ſpiritu quem attrahimus fieri.* Per ſpiritum intelligit aerem, quem *Libr. de flatibus* nuncupat *maximum in omnibus, quæ corpori accidunt autorem, Dominum vitæ & fabrum morborum* & *Lib. de Flatib. it. de morbo ſacro* ait: *aerem ſenſum & motum præſtare partibus.* Certisſimum hoc eſt, ex omnibus cauſis externis, quæ corpus noſtrum afficiunt, ad vitam, & ſanitatem ſervandam, nihil magis neceſſarium & præſtantius eſt ipſo aere, qui non inepte hinc a Veteribus vitæ pabulum, occultus vitæ cibus, anima ore hauſta, & ſpiritus corporis noſtri dictus eſt. Is ipſe enim eſt fluidisſimum ac activisſimum elementum, quod ſicuti omnibus corporibus, ita maxime animantibus inteſtinum fluiditatis & ſpirituaſcentiæ motum, qui fundamentum vitæ & progresſionis ſanguinis eſt, expanſiva & elaſtica potentia tuetur atque conſervat. Is ſolus eſt, qui principaliter robur, motum, tonum fibris motricibus largitur. Is ſolus eſt qui pondere ſuo pulmonum ſpongioſum & veſiculare corpus expandit & tranſitum ſanguinis per hoc ipſum ex uno cordis ſinu ad alterum conciliat, nec non nimiam expanſionem humorum corporis noſtri, exhalationem quoque excesſivam moderatur, inque æquilibrio ſervat. Is ſolus eſt, qui pondere externo & elaſticitate interna debitam ſyſtolen & diaſtolen muſculorum ac fibrarum, ex qua omnis motus vitalis ſuam mutuatur originem, in debito moderamine ac æquilibrio ſervat. Is ex omnibus rebus phyſicis naturam ſive mechaniſmum corporis noſtri, qui in debita coordinatione motuum nec non excretionum exiſtit, illibatam ſervat. Non vero o-

mnis aer id æque bene præſtat, ſed qui elaſticus qui purus, temperatus nullis pravis heterogeneis vaporibus vel humiditatibus repletus.

§. II.

Ex dictis clarisſime intelligitur, ſi quando aer a benigna & temperata indole recedit, ſi varias mutationes ſubit, alteratur & p. n. quaſi conſtituitur, corpora humana pœnas inde luere & damna contrahere gravisſima. Oriuntur enim hinc epidemii morbi, qui multos homines uno tempore corripiunt, hinc ad communem cauſam, quæ aer eſt, quo maxime utimur ad vitam & ſanitatem, optime referuntur. Tales vero morbi ſunt ferme omnis generis febres, inflammationes, dolores, ſpasmi, fluxiones, qui variis larvis & disſidentibus ſymptomatibus pro diverſa temporum mutatione incedunt, corpora noſtra affligunt, imo interficiunt.

§. III.

Placet jam primo omnium determinare, qui nam aeris ſtatus certo temporis anni ſpatio incluſus maxime proſit & noceat corpori noſtro. Dicimus itaque aerem ſiccum & ſerenum, adeoque & ſiccum & ſerenum anni tempus eſſe ſaluberrimum; aerem verò vaporibus & humiditatibus repletum & præhumidum annum eſſe noxium; id quod jam excutere noſtri erit inſtituti. Habemus hac in re autoritatem *Hippocratis, medici omnium ſeculorum judicio ſapientisſimi optimique, qui ſect. III. aphor. XV. hæc habet: Ex anni conſtitutionibus in ſumma ſiccitates pluvioſis ſalubriores ſunt, & minus lethales.* Ratio quoq; eſt in promtu, quo ſiccior aer eſt minusque humidus, eo majori elaſticitate & vi motrice expanſiva præditus, eo agilior, ſubtilior, & penetrantior eſt, unde inteſtinum

ſpiri-

ſpirituaſcentiæ motum in minimis partibus accendere & continuare facilius poteſt. Siccus quoque & elaſticus aer tonum & majus robur affert fibris motricibus, a quibus vis impellens fluida corporis noſtri pendet, quapropter ad circulum ſanguinis vitalem, ad excretiones adjuvandas, adeoque ad vitam & ſanitatem ſervandam aptisſimus talis eſt aer; Quapropter ex vi contrariorum certisſime ſequitur, quod ille aer qui humiditatibus plenus, adeoque minus activus, minus mobilis, minus elaſticus, non ſufficiat debitæ ſpirituaſcentiæ & exaltationi humorum, it. tono, robori, impulſui & elateri partium ſolidarum; ex quo fit ut circulatio & progresſio humorum tardior, lentior poſt ſe trahat neceſſariam imminutionem actionum, quæ in excrementorum ſecretione conſiſtunt. Quæ omnia ſi ſeſe non recte habent, mox functiones corporis noſtri turbantur, p. n. fiunt, cauſæ morborum & motus morboſi irregulares producuntur.

§. IV.

Res poſtulat, ut hoc aſſertum ulteriori argumentorum pondere ac deductione confirmemus. Deciſum ac definitum eſt inter phyſicæ & medicæ ſcientiæ peritos, ventos orientales eſſe ſaluberrimos, ex occidente vero & ex auſtro ſpirantes, admodum inſalubres: hi ipſi enim, experientia teſte, & conſentiente *Hippocrate Parente artis medicæ ſect. II. aphor. V. it. XVII.* gravem auditum & capitis gravitatem, vertiginemque in oculis pariunt, ventres humectant & torporem inducunt. *Celſus Lib. II. Cap. I.* de auſtro hæc profert: auſter corpus efficit hebes humidum & languidum, & *Rhaſes Libr. III. Cap. XV.* de ventis & aere ſcribit: Ventus a polo veniens meridiano corpora diſſolvit, ſenſus turbat, dolorem capitis & oculorum ægritudinem

nem facit, epilepſiam quoque accelerat, febremque facit propter putredinem. *Plinius in Hiſtor. natur.* & *ariſtotel. in problem.* ſpirante auſtro minus eſurire animantia perhibet. *Horatius* auſtrum plumbeum vocat. Econtra aquilonares venti corpora compingunt, robuſtat ad motum idonea & bene colorata meliusque audientia faciunt. Ratio quare occidentales & auſtrales venti inſalubres, orientales vero & boreales ſalubres habeantur, eſt, quod illi ex oceano atlantico & mari mediterraneo flantes excesſivis humiditatibus pleni ſunt, unde elaſticitas aeris perit, vitæ & animæ noſtræ unicum fulcimentum; contra boreales & orientales elaſticum condenſatum aerem, & humiditatis nimiæ expertem in atmoſpæram noſtram introducunt, unde vis expanſiva motrix non tantum hominibus ſed & reliquis animantibus vigorem, robur & vim vitalem afflat. Notabile quoque eſt, quod mentis functiones ſemper ſint ſolidiores, felicioresq; ſub ſerena aeris tempeſtate, quam ſub pluvioſa & humida, experientia id confirmante.

§. V.

Porro humiditatem in aere noſtro noxiam demonſtramus ex eo, quod eæ regiones, ea etiam loca, quæ inhabitamus ſaluberrima habeantur, quæ defenſa ſunt a ventis occidentalibus & auſtralibus, patent vero auræ orientali & aquilonari, deinde montoſa & in editiori loco poſita ſalubriora & minus epidemicis pasſionibus ob noxia vid. *l. 1. Conſ. XV. Sylvatic.* ſint iis, quæ in planitie poſita & depresſioris ſunt ſitus: ratio facilis eſt; aer enim in editioribus locis longe purior defæcatior, mobilior, vaporibus minus repletus eſt, in humilibus vero locis aeris humiditates atque vapores ob gravitatem ſuam deſcendentes

tes unitæ atmoſphæram valde gravem humidamque reddunt.

§. VI.

Porro humiditatem nocere nimiam, ſiccitatem vero eſſe magis vitalem & ſanitatis parentem docent nos abunde phlegmaticorum & cholericorum corpora. In illis ob exceſſum humidi motus fiunt tam progresſivi, quam excretorii tardiores, ſegniores, unde eorum corpora minus vigoris habent & mille malis obnoxia, & ſemper fere morboſa exiſtunt. In cholericis vero, ubi motus activior, minor humiditas locum habet, magnus corporis & animi vigor eſt, excretiones promti & faciles ſunt, minorque in ipſis ad morbos diſpoſitio deprehenditur. Sexus ſequior quod magis ad morbos diſpoſitus ſit, nullā aliam rationem agnoſcimus, quam quod fœminarum flaccidiora & humidiora ſunt corpora, unde ſolidorum motus & fluidorum progresſio difficilior eſt, hinc fœminæ omnem morbum bis patiuntur. Viri contra ſiccioris ſunt naturæ, ideo magis vegeti, vitales & minus morboſi ſunt. Autumnus maxime morboſus ob nullam aliam cauſam eſt, quam quoniam nimis humidus & inæqualis eſt.

§. VII.

Demonſtravimus hactenus, humidum excesſivum omne naturæ humanæ admodum eſſe infenſum, argumentamur etiam exinde, annum præhumidum & valde pluvioſum inſaluberrimum exiſtere. Confirmat id obſervatio attenta & ſolida, qua edocemur, gravisſimos epidemicos & putridos morbos ſequi tempeſtates humidas, ſqualidas, pluvioſas, quinimo ipſa peſtis & contagioſi maligni morbi graſſantes ex præhumida anni conſtitutione plerumque originem ſuam nanciſcuntur. *Hippocr. L.*

III. Epidem. ſcribit aliquando poſt diuturnas pluvias, ingentem ſubortam fuiſſe peſtem, totam civitatem Abaton pervaſtantem, cujus ſævitia nonnullis inhabitantibus pedes ac brachia fuerint facta decidua. Id teſtatur *L. II. Epidem.* ſuo tempore ex auſtrinæ conſtitutionis aeris dominatu in Cranone primum ichores & puſtulas multas poſtea & carbunculos propullulaſſe. *Galenus de Temp. Cap. IV.* annum plus juſto humidum peſtis eſſe prænuncium ſcribit *Wagnerus in Chronol. ſua* & *Sigbert. Centur. 8.* tradunt anno 801. ſub Imperio Irenes Imperatricis Conſtantinopolitanæ a prægreſſo aeris humidisſimi dominatu invaluiſſe gravisſimam peſtem, quæ maximum hominum numerum in Gallia & Germania præcipue juxta Rheni tractum abſtulerit. *Crenthem* author eſt anno 1221. a paſchatis feſto usque in autumni tempus humidam & pluvioſam valde viguiſſe tempeſtatem, quam mox exceperit peſtis tricennalis. *Spangenberg. in Chronolog. ſua* ut & *Pomarius & Entzelius* tradiderunt, regnante Sigismundo Imperatore anno 1427. hyemis temperiem, adeo humentem ac tepidam fuiſſe, ut circa diem Nicolai 6tum Decembr. nonnullæ arbores, inter quas perſica imprimis fuit, frondeſcere ſeque in flores induere, nec non cyanus in agris aliique flores coronarii pasſim in viridariis progerminare ac reviviſcere viſi ſint, ſed ſequente æſtate invaluiſſe peſtem truculentam multa mortalium millia depaſcentem. Notum eſt quod peſtis familiarisſima ſit in Ægypto, & quod in hac regione gravisſimi morbi contagioſi maxime regnent. Quandoque peſtis in Cairo tam ſæva eſt & tantum numerum mortalium interficit, ut intra 7. menſes 500000. hominum intereant. Incipit autumno & deſinit æſtate, & notabile eſt, quod circa ſolſtitium æſtivum mox deſinat. Ra-

tio eſt, quoniam tunc temperatus eſt æſtus & flatus ſeptentrionales aerem purgantes & ventilantes flare incipiunt, econtrario auſtrales quos vocant *Camzios* autumno. Perquam notatu dignum eſt, quod ſcribit *Dapper in deſcriptione Africæ p. 127.* nunquam peſtem in Ægypto oriri niſi Nilus nimium increſcat & totas regiones inundet, addit hanc rationem, quando Nili aqua ſtagnat ſuper terram, tota paludoſa fit accedentibus ventis auſtralibus & æſtu excesſivo putridus aer fit, deinde immodicis vaporibus aqueis ob evaporationem perpetuam Nili aer repletur, qui validisſimus ad excitandam peſtem. Subjicit hoc memorabile, quod nunquam peſtis oriatur ex intemperato æſtu, ſed potius extinguatur. *Alexandriæ* autumno plures mali moris febres cum vomitione viridis bilis epidemice graſſantur ex nulla alia cauſa, quam ex putridis ſtagnantibus aquis ſub domibus incolarum. Alexandrettæ autumnali tempore identidem variolæ mali moris contagioſæ invadere ſolent homines, quæ nullam aliam originem agnoſcere ſolent, quam evaporationem aquæ putridæ Niloticæ; Nam quandocunque cornu ex Nilo quod vocatur *Calech* in civitatem *Alexandrettam* ducitur, & hæc aqua per totum annum immota ſtat neceſſario putreſcit & corrumpitur præſertim æſtate, unde etiam omnes incolæ, qui accolunt huic brachio Nili fugiunt ad alia loca, donec ex Nilo ſubſequente anno aliam aquam accipiat, qua de re legi meretur *Dapper in deſcript. Africæ. p. 127. & 128.*

§. VIII.

Nam ſi quid aerem putridum reddere poteſt certe eſt diluvium particulare, ſeu inundatio maxima aquarum, dum aquæ ſtagnant putreſcunt & putridos vapores

 in

in atmoſphæram transmittunt, quapropter etiam obſervamus noſtris in regionibus aquarum inundationes crebras frequentisſime mali moris morbos, imo ipſam peſtilentiam ſuſcitaſſe. *Bonfinius Decad. I. Lib. 8.* refert: anno 589. regnante Mauritio Imperatore ad anni oppido pluvioſi & auſtrini conſtitutionem plurimas aquarum inundationes ſecum afferentem, ſecutam fuiſſe in Italia magnam peſtem, cujus tamen ſævitia Romæ major, quam in aliis locis extiterit. Et legitur in hiſtor. Frideric. II. Imperat. anno 1227. ob continuas pluvias Tiberim *Romæ* excreviſſe & peſtem horrendam excitaſſe, a qua vix decimus quisque evaſerit. Eandem ab exhalationibus lacuum maritimorum *Diodorus Siculus in deſcript. peſtis Carthaginenſ. Livius & Valerius Maximus* a Tiberis exceſſu Romæ quoque obſervarunt. E lacuum & puteorum morbidis exſpirationibus peſtem productam fuiſſe *Guainerus cap. IV. de peſte* tradit. Febres tertianas epidemicas a nimia humiditate & ab hac facta inundatione aquarum obſervavit *in Ephemerid. Nat. Curiſ. anno IX. Ramazinus experientia & judicio præſtans vir.* Sub æquinoctium, inquit, & per integrum octobris menſem pluviæ copioſe delapſæ, immenſam aquæ largiebantur quantitatem, quæ vix contineri poterat hyeme humida nimboſa exiſtente cum exiguo frigore, nivibus mox tabeſcentibus interſperſis, circa æquinoctium inſequentis anni ingentes pluviæ pariter ceciderunt per autumnum & integram fere æſtatem continuantes, quæ poſtea inundationes aquarum effecerunt, & in illis locis ubi diu ſtagnarunt aquæ, magna febrium ſeges fuit obſervata, imprimis tertianæ rebelles indiſcriminatim homines occupantes, cujuscunque ſexus, ætatis, temperamenti & vitæ generis eſſent, plura vid. *l. c.* quæ certe lectu ſunt digna.

§. IX.

§. IX.

Benedict. Sylvaticus conſil. 14. cent. I. refert quod duo anni fuerint auſtrini frigidi pluvioſi cum maxima aquarum illuvie, unde etiam morbi uniformes fuerunt per totam fere Italiam, nempe populariter graſſabantur febres ſpuriæ, ardentes, pediculares, morbilloſæ, varioloſæ, viros maxime plethoricos corripiebant, præſertim ſi locorum humiliorum fuerint incolæ & veneri indulſerint. *Colerus Decur. III. Obſerv. V.* plures epidemias obſervavit poſt Danubii eruptiones crebras & imbres per plures dies continuos. *Montanus* refert prope Famauguſtam locum eſſe, qui æſtatis tempore putreſcit ac cauſa exiſtit, quod aer putreſcat, unde febres peſtilentes oriuntur, infinitique homines ob vaporum contagionē a paludibus pereunt. Notisſimum porro eſt, quod in omnibus iſtis urbibus ac regionibus, quæ a mari vel fluminibus inundationes patiuntur, vel cincti ſunt maribus, frequentisſimæ ſint peſtes, ut urbs Venetiarum, Ancona, Roma, Smyrna, Conſtantinopolis, Alexandria, Cairus & totus fere Archipelagꝯ experiuntur. Notat *Foreſtus L. VI. de feb. & morbis epidecime graſſantibus p. 162.* quod civitas Delphenſis inſalubris ſit, quoniam in loco profundiori ſita eſt, aquas non currentes habet, fosſis non amplis, ſed anguſtis, per quas moventur inſtructa, hinc fit ut aquæ ſtagnent æſtivo imprimis tempore, quæ ſub canalicula putreſcunt & effluvia, quæ a tranſeuntibus ſentiuntur putrida ſunt, adeo ut fere ſingulis 10. annis præterlapſis incolæ vel peſte vel peſtilentialibus febribus afficiantur.

§. X.

Ante viginti & præterpropter annos oriebatur Leidæ morbus contagioſus peſtilentialis, qui magnam homi-

num ſtragem edebat, ex nulla alia cauſa quam quod ex fluvio Rheni veteri inundationes in hoc diſtrictu factæ fuerint, unde aquæ ſtagnantes, putrefactæ, diram hanc luem procurarunt. *Pet. Salius de peſtilent. febri c. 20.* teſtatur patriam ſuam exſiccatione aquarum in foſſis publicis ſtagnantium a febribus peſtilentibus alias quotannis autumno graſſantibus fuiſſe liberatam. Anno 1698. poſtquam hic Halæ hyemen valde placidam, lenem, humidamque ac vapidam autumno ſimilem, ventis auſtrinis ſtipatam & poſtea tempus vernum calore ac humiditate abundans experti fuimus, tunc per ſex menſes & ultra ſæviter per hanc urbem variolarum morbus graſſabatur. Succedebat æquinoctio vernali petechizans febris maligna, contagioſa, quæ e medio non paucos ſuſtulit. Ex profeſſo tam variolarum quam febris hujus hiſtoriam pertractavit *Dn. Præſes* in duabus peculiaribus Diſſertationibus. Pecora quoque & oves, ſi annus nimis eſt pluvioſus contagioſa lues valde devaſtare ſolet.

§. XI.

Manet itaque ex dictis ſtatum atque firmum, diuturnas tempeſtates, humidas, auſtrales pluvioſas corpori humano valde inſalubres eſſe, morbosque graſſantes, malignos putridos inducere, quod etiam confirmat incomparabilis medicinæ architectus, *Hippocrates aphor. 16. ſect. III. it. aphor. 12.* A pluviarum multitudine, inquit, fiunt febres longæ, alvi fluxiones, putredines, comitiales morbi, anginæ; in mulieribus abortus & partus difficiles. Cauſa horum omnium jure meritoque transfundenda in atmosphæram ignavam, vappidam, elatere deſtitutam, quæ non inſervit ſpirituaſcentiæ ſeu expanſioni ſanguinis & humorum intimæ, ſed fibrarum tonum relaxat, eas flacci-

das

das reddit, unde progreſſio & circulatio ſanguinis debilitatur. Ubi vero tardior ſanguinis progreſſio, ibi ſecretiones & excretiones etiam retardantur, ibi ſanguis craſſus viſcidus & minus ſubtilis fit, conſequenter multi impuri humores in corpore accumulantur & ad prædictos morbos, maxime omnium vero ad putredinem diſpoſitio fit. Contra nihil magis præſervat ſanguinem a corruptione & ab omni putredine ipſum defendit, quam circulatio libera expedita & tranſpiratio liberior atque evacuationum promptitudo, ita enim a copia particularum mobilium, activarum corruptionem minantium totum corpus liberatur. Quod ſi vero excretiones tardæ fiunt, invalide & languide per tubulos procedit ſanguinis fluor excrementa remanent & mutua in ſe actione inteſtinum putredinoſum motum totam craſin humorum diſſolventem producunt, unde etiam omnes graves epidemici morbi, maligni, contagioſi & peſtilentes, imo peſtis ipſa, a putretudine humorum ortum ſuum nanciſcuntur.

§. XII.

Peſtem ipſam non inepte Veteres dixere putredinem ſummam, penetrantem. Deduxit *D. Præſ.* jam olim *in diſſertat. de ulceribus* naturam contagii in omnibus morbis poſitam eſſe in putredine: Putredo enim mirifice eſt ſui multiplicativa & parum fermenti putridi in vegetabilibus & animalibus ulterius ſerpere & ſuum motum communicare aliis corporibus aptum eſt. Pomum putridum facile inficit reliqua, pauxillumque putridæ vappidæ materiæ in vitro relictum, vini acetum, vappidum efficit, quod etiam contingit, quando vappidum relinquitur in doliis, quod ſeſe per vini ingentem copiam non niſi magna alteratione ſaporis, odoris, & virtutis diffundit.

dit. Caries in oſſibus & dentibus mirifice ſeſe multiplicat ob putredinoſum motum. Dyſenteria, lues venerea, ſcabies, variolæ, petechiales febres omnesque putridæ contagio infeſtæ ſunt non aliam ob cauſam, quam tenuiſſimam corporibus communicando putredinē, quæ poſtea mirifice ſeſe multiplicat. Ipſam peſtem ortum ſuum putredini debere jam ſupra paulo fuſius eſt demonſtratum, exoritur hæc calidisſimis in regionibus poſtquam in illis inundationes contigerunt aqvarum diu ſtagnantium. Humidum æque ac calidum excesſivum non inepte Philoſophi Veteres & *Ariſtoteles* ipſe ſalutarunt matrem putredinis. Et eam ob cauſam auſter & africus calidi & humidi peſtem gignere & fovere dicuntur, præſertim imbrici ſi fuerint. *Plutarch. περὶ πολυπραγμ. p. 515.* refert Empedoclem Agrigento ſterilitatem & peſtem depuliſſe obſtructis montis faucibus per quas auſter in campum inciderat. Et *Varro l. 1. de R. R. c. 4. p. 12.* teſtatur ſe Corcyram inſulam a gravi peſte liberaſſe obſtructis iis feneſtris quæ auſtrum ſpectant iisque quæ ad aquilonem vergunt apertis.

§. XIII.

Quoniam calidus & humidus aer inſectorum generationem mirifice promovet, hinc plerumque peſtem futuram vel pesſimi moris morbos ſuccedentes prænunciare ſolet inſolita copia inſectorum, quæ amant propagari in talismodi ſtagnante quieto humido & vappido aere. Recte hinc dictum a *Vatteriola Obſ. I. L. 2. p. 95.* Inſectorum & locuſtarum copia morbos epidemicos pronunciat. Autor eſt *Verulamius Cent. 9. p. 923.* annos inſalubres fore & peſtis ſuſpicione infamari, quando ranarum, muſcarum, locuſtarum multitudo eſt, quia hæc animalia oriuntur

ex

ex putredine. Imo ipſa etiam hæc inſecta, quoniam ſale acerrimo fœta ſunt, ſi moriuntur & putreſcunt effluviis putridis aerem replent, qui exinde magnam pernicialem & malignam vim acquirit. Habemus enim manifeſta exempla, ubi propter exhalationes putridorum cadaverum infectus fuerit aer & morbus malignus ortus. Refert *Paulus Jovius* de prægrandi cete ad ripam maris rejecto & putrefacto quod omnis Liguria fuerit contagio infecta: ſimilem legi hiſtoriam in *Plutarcho L. de induſtria animalium* de balæna ad ripam provinciæ Bunidis rejecta, a cujus putredine pariter peſtis incœpit graſſari pertinaciſſima. Sacræ pariter litteræ hujusmodi contagii exemplum referunt propter ranarum multitudinem, quæ Ægyptum inſigni afficiebant moleſtia, in aqua Nili coacervatam, ex quarum putredine & aer & aqua totus infectus fuit. Vide ſis *Petr. a Caſtro de Peſte Neapolitana & Genuenſ. p. 43. 44.* Habemus quoque exemplum in recenti memoria anno videlicet 1692. incredibilis copia locuſtarum in aere volitantium viſa eſt, quæ univerſarum Thuringiam, Miſniam, Vogtlandiam inveſtabant inque terras deſcendentes ſegetibus & vegetabilibus maximum damnum inferebant; ab hoc tempore cœperunt graſſari in hiſce regionibus multæ mali moris imo cum petechiis junctæ febres.

§. XIV.

Demonſtravimus hactenus clariſſime illa anni tempora præ aliis morbida & inſalubria eſſe, quæ nimia humiditate, ſqualore abundant, quæ ventis ſerenis aerem ventilantibus & agitantibus ſunt deſtituta, ubi cœlum turbidum, nebuloſum, pluvioſum diu exiſtit, quia videlicet ad putredinem & humorum ſtagnationem animanti-

um corpora diſponere ſolet. At ſecundum noſtram ſententiam non ſemper ſufficit ad producendos & alendos morbos tot & diverſi generis variaque facie certum ſæpe diſtrictum occupantes morbos epidemicos ſola præhumida manifeſta atmosphæræ conſtitutio, ſed concurrunt etiam aliæ cauſæ ex ſecundis qualitatibus, potentiæ nempe acres ſalinæ corroſivæ ſulphureæ in aere ipſo ceu ſeminario cujuscunque generis effluviorum productæ. Conſtat nempe experientia, in ipſo aere generari multa corroſiva ſalia, quæ rore ſe maxime patefaciunt valde corroſivo, qui vegetabilib9 infuſus ipſa non modo corrumpit, ſed etiam exedit & variegati coloris maculas arborum & plantarum foliis inducit, unde obſervatum fructus talismodi rore conſperſos, vel gramina quoque hocce infecta & hominibus & brutis ſummam noxam intuliſſe, qua propter non inepte interitum vel etiam peſtem, quæ graſſatur in boves, ſues, oves peritiores phyſici non in tempus modo humidum putridum valde, ſed etiam in rorem valde corroſivum rejiciunt. Ita anno 1693. & 1694. in Haſſia rore valde corroſivo infecta ſunt vegetabilia unde & boves vaccæque ſuccumbebant necata coacervatim pthiſi pulmonali. Pravam rubiginem qua tanguntur fructus autumnales & vegetabilia non exiguam operam ad morboſam annorum conſtitutionem conferre eximie deduxit *Ramazinus de conſtitutione aeris 1690.* Veteres non immerito talem rubiginem peſtem dixerunt vegetabilium. *Plinius* uredinem ſive carbuncularem morbum vocat. Dyſenterici morbi origo deducenda maximam partem ex rore eſt corroſivo maligno fructus horræos infeſtante, nam ſæpius in certo diſtictu graſſatur hæc lues, in alio non; & quicunque pruna, pyra hoc rore infecta come-

comederit labitur in talem morbum a quo alius immunis vivit.

§. XV.

Unde vero deducenda ſit virulenta roris natura non immerito venit in diſquiſitionem. Statuimus nempe aerem eſſe tantum non eſſe vehiculum ſed & ſeminarium diverſi generis ſalium, in quo ipſo varias ſpecies ſalium generari vero admodum ſimillimum eſt. Contineri in aere ſal quoddam univerſale ſulphureum in *diſſertat. de Generatione Salium a D. Præſide* habita fuſius demonſtratum eſt. Nitrum inflammabile non in terra recondi ſed genuinam ſolius aeris prolem eſſe res indubia. Demonſtrant id terreæ ſulphureæ elutriatæ & orbatæ ab omni nitroſo ſale, quæ ſi per 3. vel 4. annos aeri libero expoſitæ fuerint, denuo hoc ſale fœcundantur. Alumen in ignem conjectum & in cineres albos converſum pauco tempore recipit rurſus in poros ſuos aluminoſum ſal, quod etiam circa vitrioli caput mortuum valet. Verum enim vero non tantum ſalibus diverſis inprægnata eſt atmoſphæra; ſed & ſulphur ibi continetur vulgari quoad omnia ſimile. Demonſtrant id fulgura tonitrua, quæ ſulphuris inflammabilis præſentiam exquiſite docent. Quod vero de natura ſulphuris vulgaris ſit, patefacit odor &c. ſuffocativa virtute pollens, quæ nares ſimili modo ut ſulphuris accenſi fumus ferit. Phyſici vulgares hujus ſulphuris ortum derivant ex exhalationibus ſulphuris, quod in mineris & ſubterraneis locis continetur; at vero noſtra ſententia hi admodum falluntur, ſulphur enim minerale ejus eſt texturæ atque naturæ, ut difficillime evaporet, ſed magna vi caloris imo igne opus eſt, ut in ſubſtantia per vapores ſiccos abeat in auras, tacemus ipſum ſolis æ-

ſtum etiam vehementisſimum, ultra 2. vel 3. ulnas penetrare non poſſe in terram. Mineras vero ſulphuris longe profundioris eſſe ſitus eosque ſæpe in imis collocari res notisſima metallurgis eſt. Sententia itaque eſt D. Præſidis, ipſum ſulphur vulgare non educi ex terræ fontibus ſed produci & generari in ipſo aere, quomodo autem hoc fiat non adeo difficile conceptu eſt. Supponimus nempe uti verisſimum, in aere ſicuti in terra dari ſal quoddam univerſale acidum analogum acido vitrioli & ſulphuris, quemadmodum id vel ex eo liquet, dum cineres clavellati diu aeri expoſiti in ſal neutrum tartaro vitriolato vel arcano duplicato ſimile magna ex parte ſecedunt. Supponimus porro ex vegetabilium & animantium genere multas oleoſas ſulphureas pingues reſinoſas particulas caloris ſole in altum elevari, hæ cum acido ſulphureo concurrentes & intime mixtæ ac confermentatæ motu inteſtino calido ſolis accedente in perfectum ſulphur minerale degenerant. Nota ſunt experimenta valde curioſa phyſico-mechanica de productione & reductione ſulphuris mineralis. Primum eſt Boylei *vid. Chymiſt. ſcept.* ubi ex mixtione olei terebinth. & vitrioli elicuit verisſimum ſulphur minerale. Secundum eſt D. Præſidis, ubi ex opio cum ſpir. vitrioli commixto deſtillatione in retorta ſublimavit in ejus collum ſulphur colore, conſiſtentia, inflammabilitate, fœtore exactisſime ſulphuri vulgari reſpondens. Tertium eſt Dn. Stahlii, qui ex tartaro vitriolato item arcano duplicato mediante carbonum pulvere produxit verum ſulphuris hepar, dum nempe acidum vitrioli in terram ſulphuream carbonum agit & producit ſulphuris ſchema, relicto ſale alcali, qui componebat tartarum vitriolatum cum quo ipſum ſul-

phur

phur abit in hepar ex quo perfecte ſulphur vulgare elici poteſt. Quis dubitabit itaque ſimili modo ex commixtione corpuſculorum reſinoſorum, quæ in aere exuberant, cum acido univerſali aereo produci verum ſulphur vulgare, quod inflammatum fulguris & tonitru etiam cauſa exiſtit.

§. XVI.

In aere diverſisſimæ ſunt exhalationes terreæ ſulphureæ, ſal quoque ineſt univerſale acidum, nullum hinc dubium, pro diverſa horum commixtione, mutuaque confermentatione, reactione & exaltatione diverſas ſpecies ſalium acres corroſivas generari. Compertum eſt ex mechanica chymica ſolam partium corporearum diſpoſitionem, configurationem adeoque texturam efficere formas, qualitates, virtutes in mixtis, adeo ut immutata textura venenum tranſeat in medicinam, medicamenta rurſus veneni indolem ſumant. Horum vero ſalium aereorum vehiculum ſunt ros & pruina, illa enim nocturno frigore unita cum particulis humidis deſcendunt & ima petunt. Facilis jam eſt ratio quare omnis fere ros alvum ſtimulet atque proritet. Et chymici ex rore ſpiritum penetrantem metalla diſſolventem eliciunt. Nudis pedibus per campos & prata rorulenta ambulare non proficuum eſt, pedes fiunt ſubinde ex eo ſcabri & maculis & puſtulis perſæpe pleni. Patet quoque ex dictis qua de cauſa in præcalidis regionibus Hiſpania, Sicilia, Hungaria, India lethiferum fere ſit dormitare de nocte libero in aere, præter frigus utiq; nocivum, noxia quoq; & pernicialis eſt roris vis. Noſtra itaq; ſententia eſt, a rore depravato & a naturali blanda indole deſciſcente ſeu corroſivo facto, quiq; per alimenta ſeſe inſinuat & etiã ore excepto ſubit

vitalia pendere geneſin potisſimorum epidemialium adflictionum certo diſtrictu graſſantium, v. gr. dyſenteriæ, anginæ, opthalmiæ, aphtarum, inflammationum faucium, alvi fluxus, tertianæ, quartanæ febris, purpuræ variolarum exanthematum, tuſſiumq;, nam omnes hi morbi ſalis potentis corroſivi ſoboles ſunt. Huic rori etiam adſcribimus quod in certis diſtrictibus pereant & corrumpantur ſubinde vegetabilia, cum alio in loco ſalva & illibata maneant. Cæterum ſi ſola tempeſtas excesſive humida vel inæqualis esſet cauſa conſtitutionis morboſæ epidemicæ, ſequeretur etiam, ut ubicunque talis conſtitutio aeris viget, ſimiles morbi graſſarentur, quod tamen non accidit, ex quo conjicimus præter aeris qualitates primas manifeſtas alias ſalinas in ſubſidium vocandas. Non abſone de ortu epidemiorum morborum philoſophatur *Sydenhan. ſect. V. cap. IV. p. 219.* Veroſimilius mihi videtur, hunc vel illum particulare aeris tractum effluviis repleri a minerali aliqua fermentatione, quæ aerem, per quem feruntur, particulis nunc huic animalium generi, nunc alteri exitialibus contaminantia, morbos variis terræ affectibus appropriatos eo usque propagant, donec exſpiraverit ſubterranea illa halituum minera, quæ pariter in novam denuo fermentationem agi posſit ex reliquiis nempe materiæ exoleſcentis.

§. XVII.

Vitiatum vero rorem judicare optime poſſumus ex lue rubigali quæ inficit fruges easque exurit & maculis rubris obducit, porosque contrahit. Dehinc ros malignus generatur maxime poſt pluvias diuturnas & longum humidi aeris ſtatum, quandocunque enim vapores aquei ubertim deſcendunt ex aeris regione, fit, ut æſtu ſo-

lis

lis intenſo ſalia aerea in ſe magis coeuntia corroſivam acrimoniam acquirant, quod impeditur per humidos vapores in aero adhuc retentos qui diluendo acrimoniam & cavendo intimam mixtionem benignum rorem ſervant. Quapropter obſervatione certa conſtat, rores perniciales brutis vel vegetabilibus plus videri humidis & pluvioſis temporibus præcedentibus quam in ſiccis. Certum ſignum eſt virulenti roris, quando apes parcius mellificant vel propriis in ſedibus extingvuntur vel alio migrant, bombyces quoque coacervatim pereunt, vel qui ſuperſtites ſunt in ipſo opificio ſemianimes & ignavi concidunt & major ſtrages pecudum viſitur, quemadmodum id doctisſime *Ramazinus l.c.* monuit. A cicadarum obmuteſcentia malas temporum conſtitutiones prænunciari ſcribit *doctisſimus Mercurialis de Peſt. cap. 6.* qui anno 1577. obſervavit in agro Patavino, aut nullas aut rarisſimas cicadas ceciniſſe, unde poſtea gravis ſubſecuta eſt epidemica lues.

§. XVIII.

Tandem etiam inſalubria tempora æſtimamus ex maxima inæqualitate & contraria conſtitutione aeris, ventorum, tepeſtatum certo anni tempore regnante, v.g. quando nimiam humiditatem ſiccitas & æſtus aut intemperantem calorem frigus validum & rigida hyems ſubito excipit. Talismodi mutatio aeris per extrema corporibus valde infenſa atque exitioſa eſt & ideo fœcunda morborum genetrix. Perite *Hippocrates ſ. 3. aph. 1. Mutationes temporum maxime pariunt morbos & in temporibus magnæ mutationes frigoris & caloris & reliqua juxta rationem hoc modo Idem in ſ. 3. aph. IV. In temporibus quum eadem die modo calor modo frigus fit, autumnales morbos exſpectare oportet.*

portet. Inæqualis circulus ſanguinis excretiones turbatas poſt ſe trahit, unde ex tali temporum conſtitutione ubertim proveniunt catharri, coryzæ, tuſſes febres inflammationes, dolores, artrhitidis ſpecies, alvi fluxus, ſpasmi & hujus generis plura. Egregius & inſtar omnium in hiſce eſt laudatisſimus *Hipprocrat. in ſect. 3. aphor.* qui tempora inſalubria morbos parturientia ex inæqualitate & præcipiti mutatione potisſimum æſtimat. Quatuor aphorismi hac de re notabiles merentur non modo recenſeri ſed & exponi. Sunt vero 11. 12. 13. & 14. Primus hic eſt: *Si hyems ſicca & aquilonaris fuerit, ver autem pluvioſum auſtrale neceſſe æſtate febres acutas lippitudines & dyſenterias fieri mulieribus magis quam viris, natura mollioribus.* Ratio aphorismi hæc eſt: hyems ſicca & aquilonaris ob intenſum frigus obſtipat poros & tranſpiratum impedit, ſangvinem denſat, unde multæ ſordes cum ſanguine intime miſcentur, ſuccedente vere pluvioſo & auſtrali aer nimis humidum & rarefactum tonum fibrarum labefactat, hinc circulus humorum & ex eo pendentes excrementorum deturbationes ſegnius procedunt quare neceſſe eſt ut ſordes in ſanguine cumulatæ æſtate ob fervorem intenſiorem in acrem & bilioſam ſalſedinem degenerent, quæ febres ardentes auctas, tertianam duplicem, tertianam continuam, diarrhœas febres purpuratas, lippitudines, dyſenterias efficiunt in ſubjectis maxime humidioribus laxi & ſpongioſi habitus, quoniam in hiſce plus colliguntur cruditates, partiumque robur invalidum eſt. Obſervationem quoque meretur *aphoriſ. 12. ejusdem ſect. Hyems ſi auſtralis eſt & pluvioſa clemensque fiat, ver autem ſiccum & aquilonare, mulieres quibus partus ad ver inſtat ex omni occaſione abortiunt, quæ vero pariunt, imbecilles & morboſos pueros pariunt,*

imbe-

imbecilles & morboſos pueros pariunt, aliis dyſenteriæ & lippitudines maximæ fiunt, ſenioribus defluxiones brevi perimentes. Sub hyeme nempe tepida & humida magna colligitur ſeri & excrementorum in corpore copia, ſuperveniente veris ſicco & aquilonari ſtatu atque natura fibras roborante & humores ad motum impellente & intus cogente, tunc in plethoricis, ut ſunt gravidæ, fiunt abortus diſruptis nempe vaſculorum uterinorum oris a ſanguinis impetu, infantes vero quos pariunt morboſi fiunt, propter ſanguinem multis impuritatibus plenum, qui fœtum debite nutrire & ipſi robur addere nequit. Aliis lippitudines, dyſenteriæ, catharri rheumatiſmi arthritides fiunt ab impuris ſalibus excrementiis ex tranſpirationis defectu congregatis & naturæ vigore ad exteriora proturbatis.

§. XIX.

Sequitur *aphoriſm. 13. ſi æſtas ſicca fuerit & aquilonaris, autumnus autem pluvioſus & auſtralis, capitis dolores ad hyemem fiunt & tuſſes & raucedines ac gravedines, quibusdam etiam tabes.* Fibræ enim a quibus tonus, motus & preſſio ſanguinis dependet, æſtate nimis ſtrictæ & ſenſibiles evadunt. Tempore accedente pluvioſo & auſtrali accumulantur ob tonum dejectum fibrarum, ſuccorumque ſubtilitatem imminutam multæ humiditates ſordidæ in vaſis, (nam ſemper ſub tali tempore fiunt excretiones remiſſiores & in primis tranſpiratio) accedentis vero hyemis frigus conſtringens poros & cutim ſummam premens, atque a poripheria ad interiora fluida pellens cauſa eſt lymphæ ſtagnantis, præſertim in faucibus & capite, unde catharri, coryzæ, tuſſes, raucedines, inflammationes oris in diſpo-

ſitis, pulmonum exulcerationes, capitis etiam dolores & gravedines fiunt. Conſtans obſervatio practica eſt, ſub longo dominatu ex auſtro & occidente ventorum ſpirantium ſub aere denſo & præhumido, hydrargyrum in barometro inferius hærere, ſi ſubito accedit ventus borealis ſubnaſcuntur brevi coryzæ, tuſſes raucedines, odontalgiæ, arthritici dolores, rheumatiſmi cum cutis horripilatione; extremorum frigore, urinæ ardores per ſæpe una nocte poſt humidiorem tempeſtatem facta frigidiori & boreali viſuntur hi dicti affectus.

§. XX.

Ex dictis clare intelligitur *aphor. 14. Si aquilonaris & aquis expers autumnus fuerit, his qui humidas naturas habent, & mulieribus commodus erit, reliquis vero fiunt lippitudines ſiccæ, febres acutæ & gravedines, quibusdam etiam atræ biles.* Etenim humidæ naturæ vehementius patiuntur & affliguntur ſub humido & tepido cœlo, melius vero degunt ſub ſicco & elaſtico, qui elaterem fibrarum roborat, ita enim circulus ſanguinis & excretiones fiunt expeditæ. In præcalidis vero ſubjectis ob motum factum inteſtinum auctiorem ſalia impura ſuccis inexiſtentia evadunt acriora, unde tuſſes, lippitudines ſiccæ, febres acutæ &c.

§. XXI.

Tractavimus hactenus inſalubritatem temporum & ex ea deduximus graſſantium morborum originem, ſequitur jam ut etiam brevibus indicemus ex contrariorum vi ac fundamento, quænam tempora ex omnibus ſint ſalubria. Superius oſtenſum eſt, morbidas & exitioſas non modo hominibus ſed & brutis imo vegetabilibus eſſe diu perſeverantes humidas temporum conſtitutiones, præſer-

tim

tim ſtipatas deſcenſu acris maligni roris. Dictum quoque fuit ſubitas mutationes aeris & tempeſtatum ab uno extremo in alterum non ſanitati favere ſed eam labefactare magnopere, jam conſequitur, ex anni conſtitutionibus ſiccitates pluvioſis eſſe ſalubriores, uti aureus eſt aphorism. *Hippoc. 15. ſect. 3.* Deinde temporum ſtatus hi optime judicantur, ubi non mutatio tempeſtatum ab uno extremo in alterum obſervatur & quando anni tempora ſuam naturalem id eſt temperatam & conſtantem ſervant indolem, tunc ſalubria ſunt & morbi benigniores atque judicatu faciliores procedunt, ſpectat huc eximius *Hippocr. aphoriſ. 8. ſect. 3. In conſtantibus, inquit, temporibus, ſi tempeſtive tempeſtiva reddantur, morbi conſtantes & judicatu facillimi fiunt. In inconſtantibus autem inconſtantes & qui difficulter judicantur.* Elegans locus etiam hac de re apud Hippocratem eſt, qui ita ſcribit lib. περὶ αερ. ὑδάτον τοπ.
"De annis hoc tenendum, qualis annus futurus ſit ſalubris
"an morboſus & ſi in autumno aquæ fiant & hyems ſit
"moderata & neque valde clemens neque modum exce-
"dens frigiditate & in vere ac æſtate tempeſtive pluat.

§. XXII.

Illud conſtantis obſervationis eſt, quod ſi annus eſt ſaluber & minus morbifer; frugifer ſimul & ſaluber eſt vegetabilibus, aliisq; animantibus: optimæ meſſes fiunt frugum & fructuum, id quod obſervamus maxime ſi frigidum & humidum ver, æſtas calida, qualem jam annum habuimus. Fructus tunc fiunt abundantisſimi & bene ſapidi, plures modiolos replent ſecale & triticum, farinam dant copioſiorem & ſalubriorem, oves dant lanam optimam & carnes ſapidiores ſunt. Curioſum eſt obſervante D. Præſide quod flores lavendulæ, ſpicæ, ſalviæ, duplicem portio-

nem olei hoc anno per deſtillationem dederint plus quam aliis annis, ob nullã aliam cauſam, quam quod ſolis æſtus conſtans vegetabilium ſalia & ſulphura melius exaltet, maturet & perficiat.

§. XXIII.

Tandem optimæ conſtitutiones temporum ſunt, quando orientales venti, puri, mixti cum ſeptentrionalibus frequentes ſunt, rariores autem auſtrales & occidentales, utpote illi ventilant, agitant egregie aerem ipſique elaſticitatem elargiuntur, hi vero levem & humidam reddendo atmoſphæram eam ignavam generant, quæ ad putredinem viventium corpora apta reddit.

§. XXIV.

Tandem quædam adjicienda videntur, quorum beneficio ex inſalubribus tempeſtatibus oriundas afflictiones evitare poſſimus. Ut autem hac in re non ſine ratione fundamentoque procedamus, opus maxime omnium erit, præſervandi methodum dirigere ſecundum naturam & conſtitutionem temporum & inde reſultantes varios noxios effectus. Dictum ſcilicet fuit in ſuperioribus, inſalubres eſſe eos annos qui pluviis & humiditatibus fœdantur, deinde in quibus viſitur maligni roris eroſiva qualitas, vegetabilibus reliquisque animantibus noxia, poſthæc ubi tempeſtates valde inæquales & contrariæ invicem ſe excipiunt. Ex priori ſtatu aeris ad putredinem & diſſolutionem corruptivam ſanguinis humorumque corpora præparantnr, omnesque ii morbi incrementum capiunt, qui ex ſero vel copia & qualitate peccante gignuntur, hinc videmus frequentes febres malignas petechiales putridas catharrales lentas verminoſas tunc graſſari. Denique hydropici, cachectici, ſcorbutici pejus ſe habent, putredi-

tredines in naturalibus in partibus in extremis capiunt incrementum, abortus mulieribus facile contingunt, graviora ſunt puerperia, variolæ morbillique peſſimum induunt morem. Adverſus hos morbus ſi quis velit ſe defendere, ſequentia ſunt neceſſaria obſervatu. Primo humiditas aeris quantum fieri poteſt corrigenda eſt. *Hippocrates* eum in finem optime uſus eſt igne in libero aere accenſo, cui tantam poteſtatem etiam aſſignat, ut eo accenſo peſtilentiam abigi poſſe ſtatuat, comprobato hoc ipſo felici cum ſucceſſu Athenis: utpote ignis motu celerrimo, quo pollet, humiditates abſumit & una motum & ventum parat, qui ad eventilandum aerem vappidum & ignavum magnæ eſt virtutis, exhalationes quoque ex lignis vel gummatis balſamicis emisſæ virtute balſamica illum implent, ut ſpiritus inde hauſtus egregie ſuccurrat debiliori ſanguini ejusque ſpirituaſcentiæ. Eum quoque in finem inconſuetis ſuadenda eſt tabaci potatio, ut nempe aer humidus corrigatur. Et quia ſemper aer in editioribus locis & ſuperioribus regionibus purior exiſtit, neq; adeo denſus vaporibusque plenus eſt ac in humilioribus locis, ideo ejusmodi tempeſtate humida regnante optimo conſilio habitacula ſunt petenda in eminentiore ſitu poſita, ſatiusq; eſt degere extra urbem ruri quam in urbibus, ubi tanta copia vaporum ſtagnans & ignava redditur atmosphæra. Dehinc regnante ejusmodi perniciali languidi aeris ſtatu, corporibusq; redditis imbecillibus non ſine fructu temperantia in omnibus rebus maxime in victu & venere meretur commendari, nimium enim tunc maxime nocet, quando natura ad excretiones minus vigoris habet expediendas. Roborare vero naturam & ſollicitare ad motus excretionesq; augendas tunc maxime utile eſt. Non datur vero præſtantius roborans ipſo vino, quod bonæ o-

tæ, temperatum ſubtile ſpirituoſum & mediæ ætatis eſt, qualia ſunt Rhenana, quæ omnibus in hac intentione exequenda palmam præripiunt. Horum temperans uſus excitat naturam, promovet excretiones, calorem nativum fovet, omnemq; ad putredinem diſpoſitionem depellit. Ex medicamentorum claſſe clara ſunt hoc nomine ſalia volatilia oleoſa, quæ ob blandam balſamicam naturæ amicam vim & volatile ſal motus & excretiones cujuscunque generis adjuvant, nervos roborant totamq; naturã erigunt. Purgantia ſint parciora, nihilominus alvus ſuum faciat officium neceſſe eſt. Commodiſsime præbentur talia, quæ balſamica vi ſimul ſunt inſtructa, cujus indolis ſunt elixier proprietis cum & ſine acido, pillula Ruffi, Avicennæ & polychreſtæ D. Præſidis. Venæſectio fere nullius eſt uſus, & ſicut ad curationem horum affectuum, qui ex prava hac aeris conſtitutione oriuntur, plane inutilis eſt, ita etiã præſervationi parum inſervit. Huic rectius ſubſtituuntur diaphoretica tranſpirationem promoventia. Hac enim egregie purgatur ſanguis a ſordibus & quisquiliis ſuperfluis. Laudem etiam merentur tincturæ alexipharmacæ bezoardicæ medicamenta ex ſcordio, infuſa hujus herbæ & veronicæ. Præſidio etiam eſſe poſſunt balſamica ex ſuaviſsimis reſinis oleisq; confecta, uti ſunt elixier balſamicum D. Præſidis & inſtar omnium balſamũ ejus liquidum dictum vitæ ad guttas aliquot inter cibos ſumendum. Ejus quoq; externus usq; ad nares inungendas in os ſumendum omnibus temporibus contagioſis humidis & inſalubribus laudatiſsimus eſt.

§. XXV. Ordine jam provehimur ad eorum morborum præſervationem, qui maxima ex parte corroſivo elemento in atmoſphæram producto & cum rore in ima deſcendente debentur. In quam claſſem referimus epi

de-

demias dyſenterias diarrhæas exanthematicas varias febres, purpuratas bilioſas ardentes, ſemitertianas, variolas morbillos, etiam tuſſes convulſivas ophtalmias, anginoſas & putridas faucium inflammationes. Difficilis ſane res eſt, qualitatem noxiam in tenuisſimo principio radices agentem corrigere. Rara enim ſunt ejusmodi alterantia, quæ ad virulentam noxiam materiam immediate per mixtionem corrigendam quippiam conferunt, ſequentes vero regulæ, ſi earum ratio habeatur, non ſine fructu erunt. Primo: fugiatur aer apertus matutino veſpertinoque tempore ante orientem occidentemque ſolem, inprimis circa & poſt æquinoctia ſolſtitiumque æſtivum, ſecundo: nulli fructus aſſumantur niſi probe prius abſterſi corticibusque nudati, tertio: liberalior uſus ſit infuſorum cum aqua ſalubri factorum, ut acredo in ſanguide eluatur & emunctoriorum princeps tranſpiratio aperta ſervetur, quo exhalare ſi quæ hauſtæ fuerint, peregrinæ partes posſint, quarto: fructuum autumnalium parcisſimus ſit uſus, temperata vero diaphoretica & & edulcorantia tunc temporis utilia ſunt.

§. XXVI. Ex intemperato & inæquali aere ſubitaque tempeſtatum mutatione naſcuntur coryzæ, tuſſes, rhevmatismi dolores, pleuritici inflammationes varii generis febres tertianæ quartanæ catharrales alvi fluxiones. Tunc bonum ac utile eſt æquali ſemper veſtitu velari & omnem excesſivum aerem, quantum fieri poteſt, vitare, in publicum non prodeundo: ſi ſtatus adeſt plethoricus circa æquinoctia mittendus eſt ſanguis, poſtea diaphoreticis & infuſis calidis ſpiracula cutis aperta maneant: temperantia vero ad omnes arcendos epidemicos morbos eſt optimum remedium. Hæc ſunt quæ de annis inſalubribus commentari & de origine morborum epidemiorum in medicum proferre hac vice placuit. Deo dicimus laudes atque gratias immortales pro præſtito auxilio.

Clarisſimo Dn. CANDIDATO

S. P. D.

PRÆSES.

PErvulgata vox eſt: *Medicum oportet eſſe Politicum*. Quod dictum plures in improbum trahunt ſenſum, & talem intelligunt hominem, qui ſcit disſimulare, aliis imponere, fraudes arteſq; ſubtiles machinari, & ex aliorum infamia gloriam ſibi quærere. Tales impii ſunt politici, quo-

alio-

rum exemplum graviſsimus Autor *Tacitus* in Æl. Sejano libr. IV. vivis nobis coloribus exprimit his verbis: *Corpus illi laborum tolerans, animus audax, ſui obtegens, in alios criminator: juxta adulatio & ſuperbia: palam compoſitus pudor, intus ſumma adipiſcendi libido, ejusq; cauſa modo largitio & luxus, ſæpius induſtria ac vigilantia haud minus noxie parando regno finguntur.* Deforme hoc vitium eſt, ſummaq; malitia his pravis artibus ex aliorum incommodo commodum utilitatemque ſibi parare. Et quemadmodum a bonis & piis mentibus alienum eſt hoc vitium: ita maxime affine iis, qui & Deum & honeſta omnia nihil æſtimant. Tantum vero abeſt ut medicus talis eſſe debeat, ut potius laudato dicto ad illam adſpiret politicam neceſſe ſit, quæ prudentiæ virtutisq; nomine æſtimatur. Hæc omnium virtutum ſicuti directrix actionumq; moderatrix eſt, ut decenti ordine & tempore modoq; omnia fiant, ita maxime decet medicum, qui cum tot diverſæ indolis animique hominibus conflictatur medicinamq; iis faciat. Hic ut prudentia ſemper effulgeat in negotiis ſuis opus eſt. Debet enim ſæpe ſcire ſimulare, ſilentio obtegere res, patienter multa ferre, vulgi & cæterorum medicorum impetus & judicia perverſa ſuſtinere, animi ſententiam ſuſpendere, connivere, mala incurabilia non tangere, pecuniam in loco & tempore ſpernere & omnibus ſe inferiorem præbere. Laudo itaque & æſtimo præter ingenium ſagax in philiatris, ut prudenter cum hominibus converſari & agere diſcant, varioque rerum uſu per peregrinationes etiam ſibi id comparent, quo deinde tanto meliore fine potiantur. Te Clariſsime Dn. Candidate a plurimis jam annis novi & præter ſagax & promptiſsimum, quo vales, ingenium, maxime in Te approbavi, quod non ſemper domi reſidere, neq; tricas futiles & inutiles animo volvere ſtatueris, ſed cum hominibus agere, peregrinari & eorum ſtudiis inſervire allaboraveris. Laudo ſimul generoſum illum impetum, quo in medicinam resq; curioſas latus fuiſti, laudo, quod maturare ſtudia inq; perfectionem ea adducere, nec immature honores in arte noſtra inire volueris. Macte igitur hac Tua virtute & eruditione & jamdudum promeritos honores ex voto capeſſe, felicemq; medendi artificem patriæ ægrotisq; ſalutarem, cognati acceptam Temet approba. Qua de cauſa Divinum Numen & ſecundiſsimam fortunam Tibi intentiſsime apprecor. Vale!